

TONGKAT

PETER VERHELST BIJ DE BEZIGE BIJ

Koor (gedichten, 2017)

Voor het vergeten (roman, 2018)

Zon (gedichten, 2019)

2050 (gedichten, 2021)

Lichamen (novelle, 2022)

PETER VERHELST

Tongkat

Een verhalenbordeel

2022

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Voor Alexander en Louise.
Dank aan Stefan H. voor goeie raad.
Dank voor informatie aan Jan D., Agna S.
Speciale dank aan Katrien H.

Copyright © 1999, 2022 Peter Verhelst
Veertiende, herziene druk 2022
De eerste dertien drukken verschenen bij
Uitgeverij Prometheus, Amsterdam
Omslagontwerp Moker Ontwerp
Foto auteur Stephan Vanfleteren
Vormgeving binnenwerk Aard Bakker
Druk- en bindwerk Wilco, Amersfoort

ISBN 978 94 031 5451 0

NUR 301

debezigebij.nl

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk van de Forest Stewardship Council (FSC®) mag dragen. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Elke cultuur houdt er twee ogenschijnlijk tegenstrijdige mythen op na: de mythe van het Verval en de mythe van de Vooruitgang.

HAKIM BEY

Hoe heet je?

Hij antwoordde: Mijn naam is Legioen
Want vele duivels waren in hem gevaren.

LUCAS

Iemand gaf me een fatale duw. Ik begon met een duizelingwekkende snelheid over een duizelingwekkende roetsjbaan te glijden.

LUIS BUÑUEL

I

Aardbeienmond

Dat jaar was de ijzige kou een slang die beet naar je hielpezen of naar je neerhangende handen, om zich daaraan op te trekken. Opklimmend langs je ruggenwervels. Kronkelend rond je hals. Tussen je lippen door.

Als gelatine steven je hersenen op in de beenderwitte kom van de schedel. Als woekerende diamanten zette die kou zich op je tanden vast. Je hele lichaam nam de kleur aan van gestold kaarsvet.

Dat jaar klopte de vrieskou ons land met één vuistslag duizenden kilometers noordwaarts, zodat de woorden als kristallen op onze tong kleefden.

Dat jaar waarin de horloges stokten en stilvielen.

Het jaar nul.

De winter viel nadat het dagenlang had geregend tot de wolken zichzelf hadden verspild en de tuin als opgewreven leer blonk in het maanlicht. Geen voortekenen waren waargenomen. Helemaal niets. Het was een avond geweest als een andere. De sterren hadden misschien iets heviger geblonken aan de hemel, iets roder, of misschien ook niet.

Je sloot ramen en deuren.

Je ging slapen.

Je werd wakker in een glazen wereld.

Misschien was het wel de merkwaardige stilte die ons wekte.

Mijn broer kwam mijn kamer binnen, van de ene op de andere voet springend, en sloeg de lakens van mijn bed open. Rillend kwam hij tegen me aan liggen en wreef met mijn handen de kou uit zijn oren weg. Lag als een kuiken onder de warme lamp van mijn adem.

Plots ging hij rechtop zitten.

‘Hoor je het?’ vroeg hij.

‘Ik hoor niets,’ antwoordde ik.

‘Dat bedoel ik.’

Beiden zaten we gehurkt, bang, met onze ruggen tegen elkaar aan. Als onder een stolp. En toch denk ik dat mijn broer het bij het verkeerde eind had. We hoorden wel iets. Stop je oorschelp in een glas en je hoort de zee. Dat soort stilte was het: iets wat er op het eerste gezicht niet was en daaruit zijn dreiging haalde. We zwegen. Zijn ruggenwervels prikten in mijn rug. Ik keek naar de adem die als een pluim uit mijn mond opsteeg. Twee hoofden uit de deken, die als een tentzeil om ons heen was gespannen. Adem in. Adem uit. Zijn schouderblad tegen mijn ruggengraat.

‘Wat is er aan de hand?’ vroeg hij.

Ik haalde mijn schouders op.

‘Kijk,’ zei hij en hij begon een ijsbloem van het venster af te krabben. Bijna gelijktijdig zette hij een schreeuw in. En met die schreeuw kwam het huis tot leven. Mijn moeder moest water aan de kook brengen om de vinger van mijn broer van de ijsbloem af te weken. Wat achterbleef op het raam was op hetzelfde ogenblik al opgesteven tot een vingerafdruk van mat, rood glas.

We ontbeten in stilte. Af en toe schrokken we op door gekraak dat door de muren van ons huis leek te trekken. Maar hoe zorgvuldig we ook zochten, nergens vonden we een scheur in het pleisterwerk. Ik nam een glas, plaatste de mond ervan tegen de muur en legde mijn oorschelp tegen de onderkant ervan. Iedereen hield de adem in.

Het gekraak klonk als een brekend bot.

De plotselinge vorst had ervoor gezorgd dat we van de buitenwereld afgesloten waren. De telefoon, de radio en de televisie: dood. Mijn vader en moeder beraadslaagden fluisterend aan

tafel, terwijl mijn broer en ik rond de kachel zaten. Het was nog ochtend en toch waren we al door de voorraad hout heen. Mijn vader stapte in zijn schoenen en duwde de deurkruk naar beneden. Niets. Hoe hij ook duwde en trok, het hout leek wel met de muren vergroeid. Het duurde een hele tijd voor hij de voordeur met heet water van het huis had losgeweekt, en dat wil wat zeggen, want mijn vader had schouders als van een stier. Hij vloekte, nam een aanloop en vloog snuivend tegen de krakende deur op. Goot kokend water in de kieren. En daarna sprong hij opnieuw tegen de deur op. Keer op keer. Ten slotte bleek het ijs toch niet tegen mijn vaders woede bestand. Wij, de kinderen, stonden ademloos toe te kijken hoe hij de sissende pot van het vuur haalde en ermee naar buiten stapte. Mijn vader en die dampende, borrelende ketel. Met een zwiep wilde hij het kokende water over de deur gieten, maar de straal bevroor al terwijl hij werd geworpen en viel in scherven over de bevroren grond.

Zelfs met onze ogen dicht konden we mijn vader door de tuin horen stappen. Alsof het gras onder zijn voetzolen knapte, alsof de ijspegels rinkelden en aan het trillen werden gebracht, als mijn vader voorbijging. Een nacht was voldoende geweest om een nieuwe, kristallen tuin te blazen.

Toen mijn vader binnenkwam, beladen met keiharde stukken hout, wees mijn moeder naar zijn enkels. Hij had zich aan het kristal gesneden. Tientallen rode druppels hingen als robijnen aan zijn enkels. Hij haalde moeizaam zijn schouders op. Het duurde een hele tijd voor hij zijn lippen opnieuw kon bewegen.

Terwijl mijn ouders het sissende vuur aan de gang probeerden te houden, keken mijn broer en ik naar buiten. Naar die blauwige glans over de stenen. De witte haarstoppels waar het

gras was geweest. De ijsnaalden die van de dakgoot af hingen.

Het werd niet warmer in ons huis, hoe wanhopig mijn ouders ook probeerden de kachel op te hitsen. Mijn broer en ik kropen tegen elkaar aan en zagen hoe grillige bloemen nu ook over de muren uitzwermden. Toen gilde mijn moeder. Gelijktijdig keken mijn broer en ik over onze schouder. Onder onze ogen bevroor het vuur in de kachel.

Alles werd in het werk gesteld om het noodweer te bezweren. De noodtoestand werd uitgeroepen. De koning beval het woord *winter* te schrappen uit alle boeken, maar de bladzijden verkruimelden en dwarrelden als sneeuwvlokken in het rond. Toen verbood hij de woorden *kou* en *warmte*. De onderdanen knikten en sloegen hun armen ritmisch tegen hun ribben. We banden de woorden *warmte* en *kou* uit ons hoofd in de hoop dat ons lichaam ze ook zou vergeten.

De aartsbisschop droeg de gelovigen op te bidden, maar de gebeden steven op en bleven tussen onze stembanden steken.

De winter trok zich nergens wat van aan en velde de ene na de andere inwoner. Het menselijk lichaam bleek niet gemaakt te zijn voor dat seizoen. Het malse, bloeddorlopen vlees schrok; het lichaam rolde zich op, maakte zich klein in de hoop door de kou over het hoofd te worden gezien. Maar die beet zich in de hielpezen vast en hees zich op naar de hersenen. Vormde er ijskristallen. Ijsgezwollen. Hechtte zich aan de ruggengraat. Kristalliseerde. Zaaide zich uit naar het beendergestel. Die beenderen van bevroren melk.

Je ging de straat op, in kleren die binnen de minuut rond je opgesteven waren als karton. Je legde je hoofd in je nek en uit je mond zag je een nevelige sluier opkringelen, alsof de kou de resterende warmte uit je opzoog. En soms, als de zon

als een eierdooier in de lucht hing, vormde zich daar een regenboog, daar tussen je lippen, alsof je tong een prisma was en de kou je verdampende lichaamsvochten in allerlei kleuren brak. Maar je sloot al je mond. Je woorden om die kou te beschrijven, prikten als ijspegels in je tong.

Men zegt dat sensaties zoals warmte en kou subjectief zijn. Vergeet het. Warmte en kou zijn lichamelijk. En je lichaam gehoorzaamt aan wetten die je slechts na lange concentratie en door onmenselijke discipline naar je hand kunt zetten. Maar we hadden nooit geleerd met die wetten om te gaan, en wat belangrijker was: we hadden de tijd niet gekregen om op de kou te reageren. Onze geest vroom samen met ons lichaam dicht.

De winter zette zich door. Tastte de spieren aan, tot de beenderen bedekt waren met wit vissenvlees. Plastificeerde de huid. Liet de haren verbleken. Veranderde de ogen in knikkers. Er waren nauwelijks nog mensen te vinden die niet bevroren waren. Zo zeldzaam waren we dat we, als we de straat al op durfden, onmiddellijk omringd werden door verkleumden die ons het laatste restje warmte probeerden te ontfutselen.

Rilaanvallen.

Klappertanden.

Longaandoeningen.

Ademnood.

Zwarte tenen, vingers, neuzen.

Wat bevroren was, moest worden geamputeerd om de oprukkende gifstoffen van het hart weg te houden. De artsen konden hun patiënten onmogelijk nog verdoven, omdat de vloeistof in de spuiten verglaasde. Overal was het gekerm te

horen. Hier en daar lagen afgesneden tenen en vingers als be-
suikerde, blauwe restjes aan de rand van de weg. Achter bo-
men wachtten we tot de zeldzame honden zich erdoor lieten
lokken. We wierpen ons op de wild om zich heen happende
dieren, bonden een masker van leer over hun muil en naaiden
de spartelende lijven in onze jassen.

Ze hielden ons enkele dagen warm.

Maar met hun dood kwam de kou opnieuw in alle onver-
biddelijkheid opzetten.

Vrieszweren.

Amputaties.

Waanvoorstellingen.

Dood.

Een speciale dienst, die bemand werd door ter dood veroor-
deelden, kwam 's morgens de lijken ophalen om die dan in de
kerktuin neer te zetten. Door de hevige kou was het onmoge-
lijk de grond open te breken. Kriskras neergezet in die tuin
voerden de lijken de choreografie op van de dood.

Omdat de kerk op een heuvel lag, moesten we kousen over
onze schoenen trekken om zonder breuken boven te komen.
Zondags stonden de overlevenden in een kring rond die tuin.
Weldra waren er meer beelden dan toeschouwers. Alleen een
fijn getinkel was te horen: de uitgeademde lucht kristalliseer-
de op slag, alsof een wolk van gesponnen glas aan je lippen
ontsnapte, en bij elke ademstoot hoorde je die poederfijne
scherfjes adem neerdwarrelen. Alsof we ijsspuwers waren.

Zo koud was het dat zelfs de kerkklokken stilvielen. De uur-
werken stokten. De tijd bevroor. Letterlijk. Vrouwen werden

aangesteld om de seconden te tellen, maar ook hun hersenen werden weldra bedekt met een laagje ijs. De tijd bestond enkel nog uit de herinnering aan warmte. Maar ook die vervaagde, zo werden we in beslag genomen door de beslommeringen die de winter met zich meebracht.

Overleven.

Niet doodvriezen.

Niet doodvriezen!

En zelfs deze bekommernis verdween. Het menselijk lichaam is een kameleon. We werden even wit en koud als de wereld, om de eenvoudige reden dat we ons bloed niet meer gebruikten. Hoe konden we ook, de wereld was zo koud dat zelfs de aders in onze lichamen bevroren. Takjes van bloedkoraal.

Het hoeft dan ook geen verwondering te wekken dat het woord *liefde* na een tijdje in onbruik raakte. Wrijf twee ijsblokjes tegen elkaar. Veroorzaken ze hitte? Wel dan.

Ten slotte vervaagde het onderscheid tussen dag en nacht. Was dat de maan daar, die glanzende eikel? Of die geëmailleerde eierdooier, was dat de zon? Wat we 's nachts zagen, was dat de afspiegeling van de zon? Beeldden we ons die zon in?

Op een nacht werden we gewekt door het lawaai van de mensen op straat. Iedereen stond met zijn hoofd in zijn nek. Was ook dat een waanvoorstelling? Was de hemel zelf gek geworden? De lucht bestond uit een krioelend slangennest van kleuren. We keken. Keken. Keken.

Iemand zei iets over het noorderlicht, maar we weigerden te luisteren.

Iemand zei dat het de hemel was die onze warmte, de kleuren van onze eigen lichaamsvochten, had opgeslorpt om die nu aan ons terug te geven.

Wij en de hemel. We knikten hoopvol.

Iemand antwoordde dat we helemaal niets terugkregen.
Dat de hemel niet bestond.

Iemand wees naar die kleuren, naar die ontploffende lucht, alsof hij die kleuren met zijn wenkende vingertje wilde lokken.

Iemand sloeg een kruisteken.

Iemand verloor het bewustzijn en vroom onmiddellijk vast aan de grond.

Iemand balde zijn vuisten. Schraapte zijn keel. Probeerde die kleuren terug te roepen. Eiste die kleuren terug op. *Hier. Nu.*

Die eenzame, wanhopige stem onder die wemelende hemel. Die wasbleke vuist.

We keken. Keken. Keken.

Niemand vond de moed om ook zijn vuist naar de hemel op te heffen.

We zwegen en keken, verpletterd door de veelkleurige vuisten die onophoudelijk uit de hemel op ons neerkwamen.

Ons.

Ik.

Ik verloor eerst mijn broer en kort nadien mijn ouders. Mijn broer werd gevonden dicht bij het Hondenmeer. Het gerucht ging dat wilde honden daar af en toe opdoken, en om voor de hand liggende redenen zwierven daar mensen rond die er veel voor overhadden om die beesten te pakken te krijgen. Een hond betekende immers warmte en warmte betekende geld. Misschien had mijn broer gehoopt op wat warmte. Of op geld. Wat hij vond, was een dood waar niemand van droomt. Ze sloegen hem kapot. Letterlijk. Ze zogen de laatste restjes warmte als merg uit zijn beenderen. Hoe we hem herkenden? We her-

kenden hem. Dat is alles wat ik me wil herinneren.

Kort nadien stierven ook mijn ouders. Ik denk dat ze na de dood van hun zoon de moed hadden opgegeven. Om te overleven had je al je concentratie nodig. Ze waren zo moe dat ze zelfs hun ogen niet sloten. Misschien waren ze gelukkig, want iets van een glimlach had zich in hun gezicht genesteld. Dat was overigens het enige merkbare verschil tussen levenden en doden: die vreemde glimlach. Mijn ouders waren in elkaars armen gestorven. Het was onmogelijk om ze los te krijgen. Ik denk dat mijn hart bevroor, toen ik ze in bed vond. Het duurde een aantal dagen voor ik afscheid van hen kon nemen.

Toen ik terugkwam van de heuvel – ik had mijn ouders vergezeld naar hun rustplaats waar ze in een eeuwige omhelzing bleven staan – was het huis al door een andere familie ingepalmd. Ze bleven maar hun hoofd schudden toen ik zei dat het mijn huis was. Mijn kamer. Nee. Mijn sleutel, kijk maar. Nee. Hoe kon ik bewijzen dat het mijn sleutel was? Het slot was helemaal bevroren.

Het is mogelijk op straat te overleven. Op voorwaarde dat je leert te denken als een dier: ik, eten, overleven. Ik was niet het enige kind dat uit zijn eigen huis was gezet. We vonden elkaar instinctief, we troepten samen, vertelden elkaar verhalen om de tijd te doden. Stalen voor elkaar. Verzorgden elkaar. Vergezelden elkaar naar de laatste rustplaats. Wij, eten, overleven.

We leerden elkaar dingen aan. Bijvoorbeeld dat twee eetlepels ether in een plastic zak volstond om dromen op te wekken. Tot ook de ether dik werd als marsepein. Samen sneden we met eindeloos geduld ijsblokken uit de rivier en bouwden er iglo's mee. 's Avonds luisterden we hoe onze jongensadem, die nog een laatste restje warmte bezat, de wanden traag glad-

wreef tot die glansden als de binnenkant van een lichaam. Elke nacht kropen we uit onze iglo's en zaten met open mond naar de hemel te kijken. Op een nacht was de kleurenopera zo hevig dat we vreesden voor het einde van het heelal. Iedereen was zijn huis uit gekomen. Keek. Hoofd in de nek. Ademloos. Doodsbang. Ik weet niet meer wie wat besliste, maar op een bepaald moment zette de menigte zich in beweging. Een stille, grauwe colonne die vallend en rechtkrabbelend de kerk op de top van de heuvel wilde bereiken.

En daar, onder die krioelende hemel, tussen de bevroren lijken en de verbouwereerde dorpsbewoners in, stond een vrouw in een bruin kleed. Blootsvoets. Haar armen opgeheven, als de benen van een schaar. Aan haar hals hing een bord met een boodschap, maar de letters waren door de ijskristallen overwoekerd. Ze zei niets. Ze wees omhoog. We volgden haar armen en zagen hoe iemand een immense vloeistofdial op de hemel had geprojecteerd.

De kerk.

Tientallen lijken, verstart in hun laatste beweging.

Tientallen mensen met hun hoofd in de nek.

Eén vrouw met haar vingers reikend naar onzichtbare sterren.

Na een tijdje riep iemand: 'Wat is er te zien, daar?' Met nog meer nadruk wees de vrouw naar de lucht. Rekte zich uit. Ging op de toppen van haar tenen staan. Daar, wees ze. En nogmaals liet iedereen zijn blik langs haar armen en langs haar uitgestoken wijsvingers opklimmen in die melkwitte lucht. We zagen niets.

Sommigen keerden al terug naar het dorp. De meesten zwegen en wachtten doelloos. Enkelen begonnen te morren.

De vrouw glimlachte, alsof ze God zag. Zelfs toen de eerste ijsscherf tegen haar schouder aan scherven spatte. Zelfs onder een regen van scherven. En toen, plotseling, liet ze haar armen zakken en legde ze haar handen als een trechter aan haar mond: 'Heeft lijden zin?' galmde ze.

De ijsregen hield op. Wat zei ze?

'Wensen jullie antwoorden? Ja? Goed dan. Kijk naar me. Ik ben een spons. Jullie staan voor me en spuwen, spuwen, spuwen. Angst. Wrok. Afkeer. De galkleur van jullie ellende. Spuw maar.'

We bleven zwijgen.

'Waarom kijken jullie niet omhoog? Als jullie toch antwoorden verwachten. Kijk niet naar mij. De antwoorden liggen boven.'

'We hebben niet eens een vraag gesteld,' beet iemand haar toe.

Een ijsbrok miste haar voorhoofd op een haar na.

Haar glimlach.

Er was bijna niemand meer. Enkele jongens die uit verveling bleven. Enkele mannen die nog te kwaad waren om veilig af te dalen. Eén man ging voor de vrouw staan, maakte met pink en wijsvinger het duivelsteken en siste in haar gezicht; keerde zich toen om en ging naar beneden. We volgden hem. Er viel niets meer te verwachten hier.

'Schuld vraagt boete!' gilde ze ons achterna.

We lachten.

'Zondaars!'

De man van het duivelsteken draaide zich nog een laatste keer om: 'Zonden brengen misschien wel de zon terug!'

Elke dag keerde de groep ter dood veroordeelden van de kerkheuvel terug met verhalen over de vrouw. Wat ze ook de-

den, hoe obscene hun voorstellen ook waren, ononderbroken stond ze haar boodschap te herhalen. *Schuld vraagt boete!* En telkens als de groep mannen de lijken achter haar rug opstelde, begon ze over de hemel. Die was volgens haar een spiegel geweest. Maar de hemel was het zo beu om ons, zondaars, te weerspiegelen dat hij uit elkaar was gespat. De scherven waren neergedwarreld en hadden de aarde overdekt. Ze riep op om de scherven één voor één op te rapen en aan de kerkmuren te hangen. Als de kerk in een immens spiegelpaleis zou zijn herschapen, zouden de scherven zelf wel hun weg naar de hemel vinden. Zonden zouden vergeven zijn. De zon zou opnieuw schijnen.

Iedereen lachte. *Zottin.* Het was de kou die haar in de kop was geslagen.

Maar op een dag kwamen de lijkendragers buiten adem het dorp binnenlopen. Een wonder! Een wonder! Iedereen die nog benen had, haastte zich de berg op. We hoorden de vrouw al van ver zingen. We zagen iets roods. Toen we dichterbij waren gekomen, zagen we dat er bloed sijpelde uit de borst van drie lijken die achter haar waren opgesteld. Bloed! Iets wat vloeibaar was! We doopten onze wijsvinger in het bloed, wreven het open met de duim, keken elkaar lachend aan, sloegen elkaar op de schouders. Echt bloed! Zou er dan toch een eind komen aan die IJstijd?

De vrouw was buiten zinnen van razernij. 'Zondaars,' gilte ze. 'Jullie zijn wel geïnteresseerd in de kruimels, maar jullie blijven blind voor het brood!'

Welk brood? Bloed, ja.

'Gebruik jullie ogen. Lees!'

Toen zagen we wat ze bedoelde. In het bevroren middenrif van de lijken waren grote letters zichtbaar. En daaruit sij-

pelde het bloed. We moesten onze vingers in de letters leggen om onze ogen te geloven. O, R, A: tot zover de kruimels. ORA: het brood.

‘Bid!’

Een teken. Een bevel. Kniel! Bid! Zend jullie gebeden als pijlen naar de hemel! We knielden. We schoten onze gebeden als pijlen de lucht in. De vrouw kwam tot rust. Haar handen als vleugels over ons heen.

‘Bid maar,’ zei ze, ‘zend jullie gebeden naar de hemel, en bestook mij maar met jullie ellende. Ik ben een spons. Ik zuig me vol met jullie angsten.’

En dat was wat we deden: spuwen, spuwen, spuwen. Tot de vrouw helemaal onder onze angsten zat. Tot ze ervan droop. En nog wenkte ze. Zoog zich vol. Slikte. Zwol ervan op.

Opgelucht daalden we de berg af, vastbesloten elke dag de berg te beklimmen, beladen met ellende en weer af te dalen met de hoop als vleugels uit onze rug.

De volgende dag was er een letter bij gekomen. M.

AMOR.

‘Geef gebeden en jullie krijgen liefde.’ We gaven God wat God toekwam en namen wat we kregen. Geloof, liefde en hoop. We durfden voor het eerst weer aan een toekomst te denken. Ter plaatse besloten we de handen uit de mouwen te steken. Met de hulp van God zouden we de wereld teruggeven wat haar was ontnomen: warmte. We spraken het woord niet uit. Het was door de koning verboden. Geef de koning wat hem toekomt, verzwijg wat hij verbiedt.

De logica wijst naar boven en beneden als je over warmte nadenkt. Sommigen droomden hardop over lava die uit de aarde zou opwellen. Omdat ons dorp zich precies op de waterspiegel bevond – in een normale lente stonden de mees-

te straten onder – hadden we goede hoop. We sloegen met frisse moed op de grond, maar de grond bleef dicht. Houwelen spatten stuk. We gaven niet op. We probeerden palen in de grond te heien. Niets. We eisten juwelen op, bekleedden de palen met de diamanten en begonnen opnieuw te heien. Niets. Toen hoorden we de stem van de vrouw: ‘Zoek niet beneden wat je boven kunt vinden.’

We keken naar de lucht en verbaasden ons over onze domheid. Beneden hadden we inderdaad niets te zoeken. Koude daalt, warme lucht stijgt. We moesten naar boven.

‘Denk aan de spiegel,’ riep de vrouw. ‘Bekleed de kerk met scherven en de hemel wordt weer een spiegel.’

We besloten op twee paarden te gokken. De vrouwen zouden overal spiegelscherven verzamelen, terwijl de mannen een toren zouden bouwen. En zo gebeurde. De vrouwen zwermden uit en keerden rinkelend terug. De mannen zaagden ijsbalken uit de grond en bouwden een stellage tegen de kerkmuur. Zo kon men de muren behangen en tegelijk verder klimmen in de lucht. Algauw was de stellage hoger dan de kerk. Er werd in ploegen gewerkt. Er werden katrollen in de bovenste ijsbalken gedreven. De zwaarste mannen bonden een touw rond hun middel en sprongen schreeuwend in de diepte, terwijl ze met hun gewicht een nieuwe lading ijsbalken omhoogtrokken. Wanneer iemand, overmand door vermoeidheid, begon te klagen, werd hij naar de vrouw gestuurd. Die strekte haar armen uit en riep: ‘Doe maar. Ik strijk me in met jullie lijden, zoals ik een tak met confituur instrijk. Ik ben de lijdensvanger. Hele zwermen bijen komen op me af. Steek maar. Spuw je gif uit. Maar blijf omhoogkijken. Omhoog!’

En hoger gingen we. Op het moment dat de mannen overweldigd werden door hoogtevrees, werden de kinderen ingeschakeld. ‘Omdat we ook weleens iets mochten doen,’ zeiden

ze. 'Vanwege jullie lenigheid,' zeiden ze. Ja, ja. Wij konden omlaagkijken zonder angst te voelen. Onder ons hoorden we het getinkel van de scherven die de mannen en vrouwen aan de kerkmuren hingen.

Onze groep kon vliegen. We waren met zijn vijven. We haakten de armen in elkaar en de anderen bonden het touw om ons heen. Als een tros lieten we ons van de bovenste ijsbalk vallen. We hadden geen lepels ether meer nodig om te dromen, de val bracht ons hoofd aan het zingen.

De kerkmuur hing te glanzen van de spiegelscherven.

We konden tientallen seconden lang vallen voor we de grond bereikten.

Het duurde veel langer voor we weer boven waren.

Onder onze ogen veranderden de ijsbalken van gedaante. Misschien was de kou ervoor verantwoordelijk, maar we hielden ervan te denken dat het door onze noeste arbeid en onze gebeden kwam dat het ijs glansde als zilver. De kristallen met hun grillige vorm deden ons denken aan de schitterende binnenkant van gesteenten. Neem zo'n kei, sla die met een hamer in twee gelijke stukken en een wereld van kwartsen ontstaat. Een besuikerde wereld. En hoe meer ijs we naar boven sleurden, hoe meer de kerk op een gotische kathedraal begon te lijken. Steunberen die uit kantwerk leken te zijn opgetrokken. Wat de ene dag nog een ijsstomp was, had de volgende ochtend onmiskenbaar de gedaante aangenomen van een waterspuwer, met dat verschil dat er louter ijs uit de muilen opwelde. En overal langs de muren zaaiden korrelige bloemen zich uit, als van poederglas. Even scherp. Wie zijn voet verkeerd zette, riskeerde een verschrikkelijke dood: hij zou langs die diamanten wand omlaagglijden en ontveld, geschild tot op het bot op de grond neerkomen.

Urenlang stonden we met open mond te kijken hoe de kerk het nachtelijke licht brak in alle kleuren van de regenboog. Sommigen zagen hierin een teken dat alle leed binnenkort wel geleden zou zijn. Maar de non verzekerde ons dat we op weg waren, maar dat we ons doel nog niet hadden bereikt. Nog altijd niet? Nog altijd niet. 'De weg is lang, maar de beloning gaat het verstand te boven.' We sjouwden, sleurden, probeerden onze uitputting te beschouwen als een vorm van devotie, een manier om tot extase te komen. En het kwam inderdaad voor dat iemand zo dicht de grens van de totale uitputting benaderde, of die zelfs overschreed, dat hij plots stokstijf bleef staan, met een gezicht dat zowel genot als pijn uitdrukte. Een *zingend* gezicht. Hemelwaarts. Altijd hemelwaarts. Zwelgend. Zwijmelend. Een beverige hand die aanwees wat wij niet konden zien. Dromen die van vlees en bloed werden. Geliefden die uit de dood opstonden en de gelukkige omhelsden. Hij hoorde muziek, die muziek leek als licht van zijn gezicht af te stromen. Zo mooi. Er was licht. Er was een zon! Iedereen legde het werk neer en vormde een kring. Probeerde door te kijken alleen deel te hebben aan dat geluk. Aan die warmte. En terwijl de man zich gejaagd ontdeed van zijn kleren en omhoog bleef kijken, werd de kring kleiner, opdat ook wij die warmte zouden kunnen voelen.

Altijd was die extase maar een voorbode van de dood. Een stijfheid die door een kou werd veroorzaakt die nog intenser was dan de kou om ons heen. Terwijl iemand het nieuwe lijk naar de kerktuin sleepte, gingen de anderen weer aan het werk, iets harder nog, iets verbeterener. Misschien werkten we wel zo hard om zelf die grens te bereiken. Als een stervende zo gelukkig keek, wilden we ook wel... Ja. Ja. Eén ogenblik die warmte voelen.